

על חובת האם לזון את ילדיה¹

הקדמה

בתי הדין עוסקים רבות בחיוב מזונות של ילדים. במאמר זה נעסוק בשאלה על מי מוטלת חובה זו, האם רק על האב או גם על האם, ואם יש חובה גם על האם - מה שיעור החובה הזו ובאילו מקרים.²

שנינו ב'שלחן ערוך' (אבה"ע סי' עא סעי' א):

חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם; ומשם ואילך, זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו. ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו... במה דברים אמורים, בשאינו אמוד, אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאים ממנו בעל כרחו, משום צדקה, וזנין אותם עד שיגדלו.

ה'שלחן ערוך' מחלק בין ילדים עד בני פחות משש, ובין ילדים בני למעלה משש. עד גיל שש החיוב לזון את הילדים הוא מכוח תקנת חכמים, ואילו לאחר מכן חייב לזון אותם מכוח צדקה.³ לכן לאחר גיל שש בודקים את היכולת הכלכלית שיש לאב, ורק אם הוא אמיד, כופים אותו לתת צדקה.

הרבנות הראשית תיקנה שיש חובה לזון את הילדים עד הגיעם לגיל חמש-עשרה, ולאחר מכן הוסיפה ותיקנה שעד לגיל שמונה-עשרה. בדברי התקנה מפורש שהטעם שנצרכו לזה הוא שהחוק אינו מאפשר לבית דין לכופף את האב לשלם מדין צדקה, כיוון שזה לא בסמכות שהוקנתה לבית הדין, ועוד שהגערה וההכלמה שהייתה נהוגה בימי קדם לא מועילה כיום. לאחר זמן נחלקו גדולי הדיונים. יש שטענו שתקנה זו באה לקבע מבחינה חוקית את החיוב ההלכתי הרגיל מדין צדקה, דהיינו שכדי שבתי הדין יוכלו לכופף את האב במקרה שהוא אמיד לתת צדקה, היה צורך לתת לזה תוקף חוקי.⁴ לעומתם יש

1. מאמר זה מבוסס על תשובת הגר"א שפירא, מנחת אברהם, ח"ג סי' ה. רבים מהמקורות במאמר זה לקוחים משם.
2. יש להעיר שדיון זה חשוב בפרט לאחר שכמעט כל בתי הדין נוהגים לחלוק בעת הגירושין את הממון בין בני הזוג, עפ"י חוק שיתוף ממון. במצב זה, שהזכויות מחולקות באופן שווה בין הבעל ובין האישה, יש צורך לחזור ולברר על מי מוטלות החובות, ובפרט חיוב המזונות.
3. רבים דנו בלשון ה'שלחן ערוך' שמשם ואילך זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו; עי' ביאור הגר"א על אתר ס"ק ב, ועיין פרישה ס"ק א, ועוד. סוף דבר, לאחר גיל שש אף אם קיימת תקנת חכמים להכלים את האב, אין תקנת חכמים להוציא ממנו ממון, וזאת ניתן לעשות רק ע"י חיוב צדקה.
4. נראה להביא ראיה לצד זה, מלשון התקנה בסופה: 'אי לזאת קבענו את התקנה הכללית... לחייב את האב בחיוב משפטי גמור ולכופו בממון... בענין החיוב שביד ב"ד להטיל מתורת צדקה כשהאב אמוד,

שטענו שתקנה זו שינתה את המציאות מבחינה הלכתית, ומצד ההלכה היא מחייבת כמו קודם גיל שש, דהיינו שזו חובה שאינה נובעת מדין צדקה. בין כך ובין כך, ניתן לומר שמוסכם על רוב הדיינים שאף אם זו תקנה חדשה ולא רק עיגון חוקי של ההלכה המסורה מדוד דור, מ"מ לעניין כמה וכמה הלכות תקנת הרבנות הראשית הותירה את דין הצדקה, כגון למקרה שיש לילדים ממון, או אם הבן אינו רוצה לגור אצל אביו.⁵

א. האם יש חובת צדקה על האם

כאשר חז"ל תיקנו חובה לזון את הילדים, ברור שחובה זו נתקנה על האב, כדברי השלחן ערוך' (אבה"ע סי' פב סעי' ח):

אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות.

אלא שבמקרה שהחובה היא מדין צדקה, יש לדון אם היא מוטלת על האב לבדו או גם על האם.

מצאנו בנושא זה חידוש בדברי הגר"א שפירא, וכדי שנוכל לדון בדבריו נביא את דבריו במלואם וכלשונם (מנחת אברהם, ח"ג סי' ה עמ' מא-מב):

לכאורה נראה לומר דאם כי התקנה שחייבו לאב לזון את בניו עד שש הותקנה רק לאב ולא לאם וכיון שלא הותקנה אין לחייב את האם באחריות מזון הבן, אבל מה דכופין את האב באמיד לאחר שש לכאורה מצד הסברה אין בזה חילוק בין אב לאם שכיון שהחויב הוא מכח צדקה הרי גם האם מחוייבת בצדקה, ומכח זה מסתבר לכאורה דמה דמצינו בש"ס דבר זה באב דווקא הוא משום שבדרך כלל האב הוא שאמיד ויש לו נכסים ליזון מהם אבל אשה בדרך כלל לא אמידה ואין בידה לפרנס את בנה אבל כשגם האם אמידה החיוב של צדקה מוטל גם עליה. דברי הרב ברור מללו שבכל מקום שיש חיוב צדקה על האב,⁶ אין בזה הבדל בין אב לאם, ולכאורה משמע שאף אין חובה גדולה יותר על האב מאשר על האם.⁷ חידוש זה

אין אנו נוגעים כלל וכלל, בזה אין שום שינוי חל'. מהי כוונת המשפט האחרון, הרי אם התקנה היא לחייב מדינא את האב עד הגיע בנו לגיל חמש-עשרה, הרי אין שום משמעות מעתה לחיוב מתורת צדקה?! נראה שכוונת המתקנים לרמוז שהם לא שינו את הדין, אלא רק נתנו עיגון חוקי לדין צדקה.

5. עי' באריכות בשו"ת שחר אורח, ח"ב, סי' כ.

6. יש להעיר שדברי הרב נכתבו לאחר תקנת הרבנות הראשית, אך אין בדבריו התייחסות לתקנה זו, והרי לאחר התקנה לכאורה החיוב אינו מדין צדקה אלא מדין תקנה גמורה, וא"כ האם כלל אינה מחוייבת. וניתן לומר שסובר שתקנת הרבנות הראשית היא מדין צדקה בלבד כפי שהבאנו בתחילת דברינו, אך ניתן גם לומר שאף אם זו תקנה גמורה, מ"מ כשם שמצאנו שיש בכמה עניינים שלא תיקנו להפקיע את גדרי הצדקה (כגון אם יש לבן נכסים או שאינו רוצה לדור עם אביו), כך גם לעניין חיוב האם סובר שלא תיקנו להפקיע את גדרי הצדקה שבדבר.

7. כעין זה כתב גם הגר"ש ישראלי בשו"ת חוות בנימין סי' מב: אכן כשזה מדין צדקה יש לברר גם את אפשרויותיה של האם, שכן גם האישה מחוייבת מדין צדקה, ובמקרה שגם היא אמידה, יש לדון על

לא התחדש בפעם הראשונה אצל הרב, אלא הוא מציין שחידוש זה כבר מופיע ברמ"ך בהגהותיו על דברי הרמב"ם שהבאנו לעיל. הרמ"ך תמה בתרתי על הרמב"ם: ראשית, מדוע האם אינה חייבת לזון עד גיל שש כמו שהאב חייב? ושנית, מדוע לאחר שש לא תהיה חייבת כמו האב אם היא עשירה? וזו לשונו בסופה: 'ואם היא עשירה אמאי לא יכפו אותה אפילו היו יותר מבני שש, וצ"ע'. הרמ"ך לא כותב שיש חובה גדולה יותר לאב מאשר לאם, ונראה מדבריו שהם שווים לחלוטין. אומנם ביחס לקושייתו הראשונה ה'שלחן ערוך' פסק להדיא כרמב"ם ולא כדברי הרמ"ך, אבל ביחס לקושייתו השנייה לא מוכח ב'שלחן ערוך' דלא כדבריו. ב'מעשה רוקח' חיזק את דברי הרמ"ך, וסובר שהצדק עימו. אך מה שהרמ"ך נותר בצ"ע על הרמב"ם הוא מיישב בשני אופנים. אפשרות ראשונה, שנעמיד שהרמב"ם דיבר במקרה שהאישה אינה אמידה, ולכן היא פטורה מצדקה ומטילה על האב או על הציבור. אפשרות שנייה היא שהחוב של האישה מדין צדקה לבניה קיים רק כל עוד היא גרושה או אלמנה, אבל בשעה שהיא באה להינשא, פטרו אותה מחובה זו, כדי שתוכל להינשא מחדש, שכן אם לעולם יוטל עליה הנטל של פרנסת הילדים מנישואין קודמים, יהיה לה קשה להינשא מחדש.

האחרונים מצאו לכך ביסוס בדברי רבנו ירוחם שהובאו להלכה ברמ"א (לשו"ע, שם):
ו"א הא דגרושה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר, אבל אם אין לו, כופה אותה ומניקתו.
הרמ"א פוסק שגרושה מחוייבת להניק בחינם אם אין לבעל ממון לשלם למינקת. ותמה ה'חלקת מחוקק' מדוע הגרושה חייבת יותר מאשר אישה אחרת, ונשאר בצ"ע. אך גדולי האחרונים, ה'בית מאיר', ה'בני אהובה', וה'עזר מקודש', כיוונו לתירוץ אחד ואמרו שיש חובה על האישה להניק מדין צדקה, שכן כל עוד האב יכול לזון, החובה מוטלת עליו. ברם, כשהאב אינו יכול, אזי יש חובה מדין צדקה על כל הקרובים, וכיוון שהאם קרובה יותר מהשאר, היא חייבת להניק מדין צדקה.
וכך מסיים הגר"א שפירא את דבריו בנושא זה:
ומאחר שברמ"ך מפורש שהאם האמידה חייבת בצדקה לבנה כמו האב אין לאפושי בפלוגתא בין הראשונים ומסתבר שלכו"ע הדין כן.

חלוקה נאותה של חיוב זה שמדין צדקה שעל האב והאם כאחד... מחזירים את התיק לביה"ד שיברר את צרכיו הממשיים של הילד לפי הרגלו, וכן יברר את האפשרויות הכספיות של האב והאם ויפסוק בהתאם. ועי' עוד בדברי הגר"י רוזנטל במשנת יעקב, הל' אישות פי"ב הי"ד: 'ויש לעיין... אי דבר זה הוא גם לגבי האם שאינה מחוייבת כלל לגדל בניה ובאופן דיש לה נכסים משלה וכגון דאמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיה או שסילק עצמו מנכסיה או שמת בעלה או גרושה אי מכלימין אותה או באמידה כופין אותה. והנה באמידה נראה דכופין דהיא ג"כ מחוייבת בצדקה ובניה הקרובין לה יותר קודמין וכפי הדין גבי האב ועיין בית מאיר סי' פ"ח סעי' ה' ובפ"ת שם ואפילו באינה אמידה יש לומר דמכלימין אותה דשייך בזה נמי יארוד ילדה וכו' דהרי בניה הם. אך יש לעיין אם יש לשניהם אם יכפו לאב יותר מלאם, ואם יש להאם יותר למי יכפו יותר וצ"ע'.

ב. האם יש חובה גדולה יותר על האב מאשר על האם?

מצאנו בכמה אחרונים שכתבו שחיובו של האב קודם לחיובה של האם. ה'מעשה רוקח' מסיק זאת מהדין המבואר בגמרא ונפסק ב'שלחן ערוך' (אבה"ע סי' פב סעי' ה):
האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק את בנה, אלא אם רצתה, נותן לה שכרה ומניקת; ואם לא רצתה, נותנת לו את בנו והוא מיטפל בו.
מבואר כאן שהאישה פטורה מלזון את בנה, ואם עושה כן יכולה לדרוש שכר מהבעל. ה'מעשה רוקח' נזקק לתרץ שכל עוד האב קיים, אזי חובתו קודמת לחובת האם.
אלא שלכאורה מכאן אין ראייה לניד"ד, שכן מדובר בתינוק יונק והוא ודאי פחות מגיל שש, ובגיל זה ודאי שהחובה מוטלת אך ורק על האב, וכל עוד האב יכול, אין שום חובה המוטלת על האם. אך כך גם עולה מדברי ה'בית מאיר' שכתב ביחס למה שמצאנו שכופים אותה להניק כאשר הבעל לא יכול לשלם למינקת: 'בתורת צדקה אתינן עלה... ומיירי בשגם קרובי האב עניים'. דהיינו מפורש בדבריו שאפילו לעניין צדקה קרובי האב קודמים לאם, וכ"ש שהאב קודם לאם. ונראה שמקור הדברים בספרי (דברים פרשת ראה פיסקא קטז):

כי יהיה בך, ולא באחרים. אביון, תאב תאב קודם. אחיך, זה אחיך מאביך כשהוא אומר מאחד אחיך, מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך.
למדנו שיש חובה לתת לאחיך מאביך קודם אחיך מאמך. אך נחלקו האחרונים בביאור הגדר הנלמד מדין זה. בשו"ת 'חוט השני'⁸ הסיק מכאן שהולכים לפי דיני ירושה, וממילא אם יש ילד שאין מי שיזון אותו, אזי אחי האב קודם בחיובו לאבי האם. אומנם בשו"ת 'גבעת פנחס'⁹ חולק וסובר שאין להשוות דיני ירושה לדיני צדקה, שכן דיני צדקה נלמדים מהפסוק 'מבשרך אל תתעלם', ואינם כדיני ירושה. ואדרבה, מוכיח מספרי זה שאח מאב קודם דווקא לאח מאם, ומשמע שכן אח מאב לא קודם לאח מאם אף שהוא קודם לו בירושה. ומכאן מסיק שאין קדימות בצדקה לאח על פני אחות. ולכאורה מחלוקת זו תשליך גם על השאלה מי קרוב יותר לילדים מבחינת צדקה, אם יש יותר קרבה לאב מאשר לאם. אם נלך לפי דיני ירושה, ודאי שהאב קרוב יותר שהוא יורש את בנו, אבל אם נלך לפי גדר קרבה ביולוגיים כדברי הפסוק 'מבשרך לא תתעלם', קשה לראות קרבה של האב יותר משל האם. ואף שוודאי מצינו בספרי שאח מן האב קרוב יותר לאח מן האם, נראה יותר שזה באחים, כיוון שאחיו מן האב קרובים אליו יותר מבחינת 'מבשרך' לפי שהם מאותו שבט וכדומה. אך ביחס שבין הבן ובין אביו ואמו, ייתכן שנאמר שאין קדימות לאם אף שהוא ואביו מאותו שבט, כיוון שהקרבה לאמו

8. חוט השני, סי' ח.

9. שו"ת גבעת פנחס, סי' סד.

מבחינת 'מבשרך' אינה פחותה מאשר הקרבה לאביו.¹⁰ ולכאורה יש להביא ראיה לכך מדברי האחרונים. שכן פסק ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רמ):

אביו אומר לו: השקני מים, ואמו אומרת: השקני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שוים ולאיזה מהם שירצה יקדים.

וכתב ה'פתחי תשובה' (יו"ד שם ס"ק יב):

ונראה לי דה"ה אם באו לשאול מזון וכסות יקדים לאמו כמ"ש לקמן סימן רנ"א סעיף ח' דבזה אשה קודם לאיש ע"ש.¹¹

ויש לדון בדבריו, הרי קיי"ל¹² שכיבוד אב משל אב ולא משל בן, והבן חייב לתת משלו רק מדין צדקה. ואם נאמר שאמו קרובה לו יותר מאשר אביו, וכי יעלה על הדעת שאישה רחוקה קודמת לאיש קרוב? אלא בהכרח שאביו ואמו שווים בקרובה, ולכן דנים עפ"י הדין שאישה קודמת לאיש למזונות וכסות. וצריך עיון נוסף כדי ליישב את דברי הגאון 'בית מאיר'.

אך הגר"א שפירא מסיק שאף אם נאמר שיש חיוב גדול יותר של האב מאשר של האם, אין זה אומר שלא נגבה מהאם עד שנגבה מהאב את כל שיכול לתת, וזו לשונו: 'ולא שיפטרו העשירים שמצד האם אלא שמטילים סכום יותר גדול על קרובים מצד האב'. דהיינו שגובים גם מהאם וגם מהאב, אלא שגובים באופן יחסי יותר מהאב מאשר מהאם. ונראה להביא ראיה מדברי ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רנ"א סעי' ד) לכך שהקרוב לא נושא בלעדי בעול, אלא רק מוטל עליו יותר מעל שאר קרובים:

מחייבין האב לזון בנו עני, ואפילו הוא גדול מחייבין אותו יותר משאר עשירים שבעיר. הגה. וכן שאר קרובים.

לשון ה'שלחן ערוך' היא שמחייבים את האב יותר מאת שאר הקרובים, ומדויק שלא מטילים את כל הצדקה רק על הקרוב ביותר. וכן גם מבואר להדיא בדברי שו"ת הרשב"א¹³ שהם המקור לדברי ה'שלחן ערוך'. ואם הדבר נכון ביחס שבין האב לבנו אל מול היחס שבין עשירי העיר לבן זה, ודאי שהדבר נכון ביחס שבין אב ובנו אל מול היחס של אם לבנה זה.

לבסוף יש להעיר שבדרך כלל יש סיבה נוספת לחשב את חובת המזונות של האישה באופן מופחת מול חובת המזונות של הבעל, שכן בדרך כלל האישה מגדלת את הילדים, ומעמסה קדושה זו שהיא נוטלת על שכמה לא גרעה מדין צדקה, שהרי הייתה יכולה

10. לכאורה היה מקום להביא ראיה מהירושלמי (הוריות פ"ג ה"ד): 'אבידת אביו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם אביו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו ממנו'.

הגמרא נותרת בספק באמו גרושה אם יש עדיפות לאב מצד שחצי תלמודו ממנו, משמע שאם אביו לא לימדו תורה אין עדיפות לאב על פני האם. אך יש לדחות, ששם הדין אינו מדין צדקה אלא מדין כיבוד אב ואם, ולכן גדריו שונים.

11. עי' משפטי שמואל, סי' ד ענף יא, שהבין מהגמרא בקידושין שהאב קודם גם לעניין מזונות, ולא הביא את דברי הפתחי תשובה.

12. שו"ע, יו"ד סימן ר"מ סעי' ה, ועיי"ש בנו"כ.

13. שו"ת הרשב"א, ח"ג סי' רצב.

להטיל את הילדים על הציבור. נמצא שהיא נותנת את חלקה בצדקה זו, עוד קודם שהוציאה פרוטה מכיסה. ואין זה בכלל 'פורע חובו של חברו שלא מדעתו', שכן זה ההסכם בין הצדדים מתחילה.

ג. האם יש הבדל בין האב והאם מבחינה כלכלית כדי לגבות מהם מזונות?

כתב ה'שלחן ערוך' (אבה"ע ס' עא סעי' א):

במה דברים אמורים, בשאינו אמוד, אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאים ממנו בעל כרחו, משום צדקה, וזנין אותם עד שיגדלו.

מבואר בדברי ה'שלחן ערוך' שכופים את האב לתת מזונות רק כאשר הוא 'אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם'. למעשה בבתי הדין כופים על האב לתת גם כאשר נותר לו מעט ממון לעצמו, ונראה שזה מאחת משתי סיבות:

(1) בספר 'נתיבות משפט'¹⁴ כתב בביאור דברי רבנו ירוחם:

העולה על דעתי לומר דאמיד דגבי בניו לא הוי כאמיד דאינשי אחרני, דגבי צדקה לאחריני בעינן אמיד גמור אבל לגבי בניו כל שאינו עני מקרי אמיד לגבי בניו.

ונראה ביאור דבריו שסובר שתקנת אושא¹⁵ אומנם לא נפסקה באופן מלא אך נפסקה באופן חלקי. דהיינו אף שהגמרא¹⁶ מסיקה שכדי לכפות אין די בתקנת אושא אלא צריך להגיע לדיני צדקה, תקנת אושא מגדירה מה גדר העשירות הנצרכת כדי לכפות. הרי גדר 'אמיד' פירש הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ז ה"י): 'בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמזוהו ליתן'. דהיינו אין הכוונה דווקא עשיר, אלא יש אומדן של ב"ד כמה כל אחד צריך לתת, וכאשר מדובר על בניו הקטנים שיש מצווה לתת להם מכוח תקנת אושא, הגדר של 'מה שאמזוהו ליתן' נמוכה יותר.

(2) שמעתי מאחד הדיינים שתקנת הרבנות הראשית מועילה גם לכך שניתן לכפות על אב אע"פ שאינו אמיד. ואף שלא מצאתי שדבר זה מפורש בתקנה, יש בכך סברה, שכן המטרה של התקנה הייתה לדאוג לכלל הילדים.

מ"מ כאשר אנו באים לכופף גם לזון את בניה מדין צדקה, יש לדון אם נאמר שגדר העשירות שלה היא כגדר העשירות בכל צדקה, שאז צריך שתהיה עשירה, או שהגדר של העשירות שלה היא כגדר העשירות של האב, והיינו 'כל שאינו עני'. ויש לדון בכל אחד מהנימוקים דלעיל:

14. נתיבות משפט, למהר"ח אלגזי, עמ' קנה.

15. הגמרא בכתובות מט ע"ב, מביאה תקנת אושא שתיקנו שיהא אדם זן את בניו כשהם קטנים, והיינו גם לאחר גיל שש. והגמרא מסיקה שאין הלכה כתקנת אושא, ולכן לא כופים אלא רק מביישים ומכלימים את מי שלא זן את בניו ואומרים לו 'עורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני' וכדומה.

16. כתובות מט ע"ב.

1) מצד תקנת אושא - כבר הבאנו לעיל את דברי הגר"י רוזנטל,¹⁷ שייטכן שהתקנה הייתה גם לגבי האם, שהרי גם בה שייך לומר 'ההוא גברא לא בעי בני?'. ועוד יש להעיר, שאף אם נאמר שתקנת אושא נתקנה רק לגבי האב, מ"מ תקנה זו תקפה רק עד גיל י"ג, ולאחר מכן יש רק חובת צדקה, ובה כבר דנו לעיל אם יש הבדל בין אב לאם.

2) מצד תקנת הרבנות הראשית - כבר הבאנו לעיל שיש אומרים שתקנת הרבנות הראשית פועלת רק לתת תוקף לדין צדקה. כיוון שכן, ייתכן לומר שכשתיקנו חיוב אף באינו אמיד, תיקנו כן בכל מי שחייב מדין צדקה, וממילא הוא הדין באימא. ואף אם נאמר שתיקנו תקנה שאינה מכוח צדקה, כבר הבאנו לעיל שלא שינו מדיני צדקה,¹⁸ וצ"ע.

סיכום

1. האב חייב לזון את בנו עד גיל שש, ובזה אין חיוב לאם.
2. לאחר גיל שש, מדינא דגמרא כופים את האב רק מכוח מצוות צדקה אם הוא אמיד.
3. החובה לתת צדקה מוטלת גם על האם וגם על האב.
4. יש מקום לדון אם חובת האב לתת צדקה לבן קודמת לחובת האם לתת חובה לבן. ולכאורה יהיה תלוי במחלוקת האחרונים אם קדימות בצדקה נקבעת לפי דיני ירושה או לפי 'מבשרך אל תתעלם'.
5. מדברי הגר"א שפירא עולה שיש מקום לומר שחיוב האב וחיוב האם שווים בזה. ולמעשה נראה שהגר"א שפירא מסיק שאף שיש להטיל את חובת הצדקה על שניהם, מ"מ יש להטיל באופן יחסי את חובת התשלומים על האב יותר מאשר על האם.
6. נראה מדבריו שדין זה נכון אף לאחר תקנת הרבנות הראשית.
7. נוהגים לכפות את האב כל עוד הוא לא עני, אף שהוא לא עשיר. יש לדון אם זה נכון גם באם, או שמא נכוף אותה רק כאשר היא עשירה.

¹⁷. ראה הערה 7.

¹⁸. כמו לעניין אם יש לילדים ממון ועוד.